

Kendini ‘Dindar’ Olarak Tanımlayan Erkeklerin Kadının Çalışmasına Bakışı

Zekiye Demir

Doç. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Ü, İslami İlimler Fakültesi, Din Sosyolojisi Anabilim Dalı
Associate Professor, Faculty of Islamic Studies, Department of Sociology of Religion
Ankara, Turkey
zekiyedemir@gmail.com
orcid: 0000-0003-4009-7751

The Perspectives of Men Who Describe Themselves as ‘Religious’ to the Women in Working Life

Abstract: Regardless of gender, when we say ‘work’ we are talking about an activity as old as humanity for both men and women. Work done by the women is also equally senior both at homes such as cooking, cleaning, childcare, and outside work such as gardening and farming. But the concept of ‘working women’ has a history of just two centuries. The main reason is the fact that, in the process of modernization and industrialization, only that part of work which is done outside of home for money is considered to be valuable and only this part is called ‘work.’ Both demand for and supply of women’s work as part of the labor force has increased due to mass production brought about by industrialization as well as the two world wars. Today women working outside of home for earning money are widely accepted in our society, and accordingly, the number of “working” women who work for a certain amount of wages has been rapidly increasing. This increase in the female labor force positively contributes to economic development of the countries. However, the reasons for women working outside cannot be reduced only to economic reasons. Women may choose to work outside for other reasons such as increasing the quality of life, self-confidence, personal improvement, socialization, and self-esteem. Although not very common, there is, to a certain degree, some reservations and a negative view of women being in the economic life working outside for a pay. This reservation and negative view are more common in traditional societies and primarily in religious communities. This study investigates the view of men who regard themselves as religious on women working outside for a pay.

Geliş/Received: 25 Temmuz/July 2019

Kabul/Accepted: 10 Eylül/September 2019

Yayın/Published: 20 Eylül/September 2019

Atıf/Cite as: Zekiye Demir, “Kendini ‘Dindar’ Olarak Tanımlayan Erkeklerin Kadının Çalışmasına Bakışı [The Perspectives of Men Who Describe Themselves as ‘Religious’ to the Women in Working Life]”, *Eskişeni* 39 (September 2019): 323-346. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3406410>

Copyright © Anadolu İlahiyat Akademisi/Anatolian Theological Academy, Turkey

Summary: Men and women, as constituent parts of society, work together since the ancient times in producing all kinds of goods and services for the continuance of life. In the aftermath of the industrial society working for pay has been seen as something for men, women's working life being defined primarily in a home-centered framework. A general view has arisen that women should work outside only when it is extremely necessary.

When we say 'working women' today we mean those of women who can turn their labor into monetary income and mostly work outside of home. Even an ordinary observation can show that the number of working women has been increasing regularly. Yet there still is some negative view of women's working and disputes continue on the topic.

This study attempts to discover the viewpoint of men, especially of whom they consider themselves as religious, with regard to women's working for pay and its incidence on her family relations. For this purpose, the data has been collected through a survey over the internet including 770 men. We have not seen in the literature a study that investigated only the attitude of men on the issue.

Based on the survey results, we can summarize men's view of the working women and its implications on family life:

Men's View on Women's Working Outside:

a) "Working woman" is understood by almost all men, be it religious or not, as "a woman working at a business firm or institution for payment." This understanding is more visible in religious men.

b) Parallel to their participation in education, the women participate more and more every day in business life. When we say, "the women should participate more in the business/working life," more than half (%51,1) of the religious men do not agree. One in every five non-religious men also shares the same view.

c) More than half of the religious men do not agree with the preposition "Working women are happier than the non-working women." But the non-religious men seem doubtful on this issue: 30% of them both agree and not agree with the same point. According to the religious men working women are less happy than non-working women.

d) For the religious men, "there should be a discrimination in the working life between men's work vs. women's work" (%60,7), whereas the non-religious men think otherwise (%52,5).

e) Both religious and non-religious men mostly think that "religiosity of a woman does not weaken after participating in working life." However, this view is more visible in non-religious men.

f) There might be two special cases where women's working is accepted: firstly, when the woman does not have a little child who needs childcare, and secondly, when there is no man who would take care of the family. A greater

part of men objects the first clause of the view that “in only these two special cases can woman work,” implying their support that woman can work even if she has a child. But the rate of support for the second case (absence of a man to take care of the family) is much greater. This might also be a reflection of a traditional structure. Besides, more than half the religious men agree that a woman can work when there is not a man to make a living. This might come out of the Islamic precept that the burden of making a living is on men’s shoulders.

Men’s View on the Relationship Between Women’s Working and Family Life:

a) Women might sometimes have to give priority to either family or working life. Religious men very highly support the view that “Women should give priority to home, working life should come later.” Four out of every five religious men think this way. Moreover, greater part of them seem to be very determined on this and say “certainly agree.” Among the non-religious men, greater part of them do not agree with this view.

b) According to more than half the religious men, women’s work outside negatively affects her relations with both her husband and children. Relations with her children, they think, is much more negatively affected (%66,3) than her relations with the husband (%54,9). This negative effect is much lower for non-religious men. However, non-religious men also think that relations with children are more negatively affected (%47,5) than that of the husband (%37,5). In other words, both religious and non-religious men agree that relations with her husband is affected more negatively.

c) The view that a woman’s working negatively affects her relations with her husband seems highly accepted. This might arise from women’s expectations from their husbands to help them or participate in doing the housework. Because traditionally the women are expected to do the housework, be it they work outside or not. Altogether men agree more with the view that “husbands of the working women should be equally responsible for doing the housework.” However, the rate of support is much higher in the non-religious group (%67,5) than the religious group (%36).

d) This study shows that non-religious men have a more positive perception on women’s working than religious men.

Keywords: Sociology of Religion, Women’s Work, Men’s Perception of Women, Religious People, Religious Women’s Work.

Kendini ‘Dindar’ Olarak Tanımlayan Erkeklerin Kadının Çalışmasına Bakışı

Öz: Cinsiyetten bağımsız olarak ‘çalışma’ denildiğinde kadın ve erkek için insanlıkla yaşıt bir faaliyetten söz edilir. Gerek yemek, temizlik, çocuk bakımı gibi ev içinde gerekse tarla, bahçe gibi ev dışında kadın çalışması insanlık tarihi kadar

eskidir. Ama 'çalışan kadın' kavramı yaklaşık iki yüzyıllık bir geçmişe sahiptir. Bunun ana nedeni modernleşme ve sanayileşme ile birlikte çalışmanın ev dışına taşınması, ücret getiren kısmının daha değerli görülmesi ve sadece bunun 'çalışma' olarak nitelendirilmesidir. Bu anlamdaki kadınların çalışmasına, iş gücüne, kitle- sel üretime geçilen sanayi devriminin ve iki büyük dünya savaşının etkisi ile hem arz hem de talep artmıştır. Bugün toplumumuzda kadınların ev dışında ücretli işlerde çalışması yaygın olarak kabul görmektedir. Ayrıca birçok nedenle gün geçtikçe 'çalışan' kadın sayısı hızla artmaktadır. Bu artış ülkelerin ekonomik gelişmesi üzerinde olumlu katkı sağlamaktadır. Buna rağmen kadınların çalışması sadece ekonomik nedenlere indirgenemez. Kadınlar hayata katma değer katmak, özgüven ve kişisel gelişimini artırmak, sosyalleşmek, saygınlık kazanmak gibi nedenlerle de çalışma hayatı içinde var olabilmektedir. Çok yaygın olmasa da kadının çalışma hayatında olmasına yani ev dışında ücret karşılığında çalışmasına karşı hala bir çekincenin ve olumsuz bir bakışın bulunduğu görülmektedir. Bu bakış açısının, geleneksel toplumlarda ve çoğunlukla da dindar kesimlerde daha yoğun olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmada kendini dindar olarak tanımlayan erkeklerin kadının ücretli çalışmasına bakışları irdelenmeye çalışılmıştır.

Özet: Cinsiyetler arası geleneksel iş bölümündeki kadının ev içi işlerden, erkeğin de ev dışı ve evi geçindirmeyi sağlayacak işlerden sorumlu olduğu anlayışı günümüzde kısmen geçerliliğini yitirmiştir. Zira kadınlar da artık hem maddi hem de manevi diyebileceğimiz kendini geliştirme, hayata katma değer katma gibi birçok sebeple ev dışı ve kazanç sağlayıcı işlerde çalışabilmektedir. Hatta çevremizde birçok bekâr erkek farklı saiklerle eş olarak çalışan kadın istemektedir. Bu geleneksel aile yapısındaki değişmeyi de gösterir. Geleneksel aile yapısı değişmiştir ancak geleneksel aileye, kadına bakış pek de değişmemiştir. Ayrıca bu bakışın dindar erkeklerde daha baskın olduğu görülmektedir. Bunu kadının çalışmasına ve ev içi sorumluluklarına bakışta görmek mümkündür. Bu çalışmadan çıkan sonuçlar da bunu teyit eder biçimdedir. Çalışmamız kapsamında erkeklerin kadının çalışmasına ve aile hayatı ile ilişkisine bakışı aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

Erkeklerin Kadının Çalışmasına Bakışı

1. İster dindar olsun ister olmasın erkeklerin çoğunluğu 'çalışan kadın' ifadesinden 'bir işyerinde ücret karşılığı çalışan kadını' anlamaktadır. Bu anlayış dindar erkeklerde dindar olmayanlara oranla daha çoktur.

2. Eğitimle doğru orantılı olarak kadınların çalışma hayatına girişi gün geçtikçe artmaktadır. Bu artışın devamı 'Kadınlar çalışma hayatı içinde daha çok yer almalıdır' şeklinde bir temenniye dönüştüğünde dindar erkeklerin yarısı, dindar olmayan erkeklerin 1/5'i bu temenniye katılmamaktadır.

3. 'Çalışan kadınlar çalışmayan kadınlardan daha mutlu' olduğu görüşüne dindar erkeklerin yarısından fazlası katılmamaktadır. Yani onlara göre çalışan kadın çalışmayan kadından daha mutsuzdur. Dindar olmayan erkekler çalışan kadının mı, çalışmayan kadının mı daha mutlu olduğu konusunda net değildir.

Çünkü 'çalışan kadınların çalışmayan kadınlardan daha mutlu' olduğu görüşüne katılanların ve katılmayanların oranları aynıdır.

4. Hem dindar erkeklerde hem de dindar olmayan erkeklerde 'çalışma hayatında kadın işi, erkek işi diye bir ayırım' olması gerektiği kanaatinde olanların oranı olmayanlardan daha yüksektir. Ancak dindar erkeklerde bu oran dindar olmayan erkeklere göre daha yüksektir.

5. İster dindar olsun ister olmasın bütün erkeklerde 'çalışma hayatına giren bir kadının dindarlığının zayıflamadığı' kanaatine sahip olanların oranı olmayanlardan daha yüksektir. Ancak bu kanaat dindar olmayan erkeklerde daha yüksektir.

6. Kadınların çalışması toplumun bir kesimince uygun bulunmamakta, ancak bazı özel durumlarda çalışmasının uygun olacağı söylenmektedir. Bu özel durumlar kadının bakıma muhtaç çocuğunun olmaması ve evi geçindirecek bir erkeğin bulunmamasıdır. Ancak bu iki özel durumda kadın çalışabilir görüşünün birinci kısmına yani çocuğun olmaması durumunda çalışabilirliğine erkeklerin çoğunluğu karşı çıkmaktadır. Yani çocuk olsa da kadın çalışabilir demektedirler. Ancak evi geçindirecek erkeğin bulunmadığı durumda kadının çalışmasını uygun buluş çocuklu durumdan daha yüksektir. Bu geleneksel bir yapının da göstergesi sayılabilir. Ayrıca dindar erkeklerin yarısı evi geçindirecek erkek bulunmadığında ancak kadının çalışmasını uygun bulmaktadır. Bu da İslam dininin ev geçimini erkeğin sorumluluğuna vermesinden kaynaklandığı için olmalıdır.

Erkeklerin kadının çalışması ve ev hayatı ilişkisine bakışı.

1. Kadınlar ev ve iş hayatı arasında bazen birini diğerine öncelemek durumunda kalabilmektedir. Bu kadının tercihinden de toplumun kadından beklentisinden olabilir. Çünkü özellikle muhafazakâr kesimde kadının önceliğinin evi olması gerektiği yönünde kanaat vardır. Bunu bu çalışma da teyit etmiştir. Çalışmaya katılan erkeklere göre 'Bir kadının önceliği evi olmalı, çalışma hayatı ondan sonra gelmelidir' kanaati dindar erkeklerde çok yüksek düzeydedir. Her 5 dindar erkekten 4'ü, kadının önceliğinin evi olması çalışma hayatının ondan sonra gelmesi kanaatindedirler. Üstelik bu kanaatlerinde kesinlik düzeyi de (kesinlikle katılıyorum) oldukça yüksektir. Dindarlık düzeyi düştükçe bu kanaate katılım da düşmektedir.

2. Dindar erkeklerin yarısından çoğuna göre kadının çalışması hem eşi ile hem de çocukları ile ilişkisini olumsuz etkilemektedir. Eşin ve çocuğun olumsuz etkilenmesi kıyaslandığında çocuk daha çok etkilenmektedir. Dindar olmayan erkeklerle gelince, onlar kadının çalışmasının eşi ile ilişkiyi olumsuz etkilediği kanaatine sahip değiller. Ama çocuk ile ilişkiyi olumsuz etkilediği düşüncesindedirler.

3. Kadınların çalışmasının kocaları ile ilişkisini olumsuz etkilediği görüşü vardır. Bu görüşte çalışan kadının kocasından ev işlerinde destek ya da paylaşım beklemesinden kaynaklanabilir. Zira toplumdaki geleneksel kodlarda, kadın çalışsa da ev işleri onun sorumluluğunda olmalıdır. Erkeklerden her grupta "Çalı-

şan kadınların kocaları ev işlerinden eşit derecede sorumlu olmalı” düşüncesine katılım oranı katılmama oranından daha yüksektir. Ancak çalışan karı-koca arasında ev işlerinin eşit paylaşılması gerektiği düşüncesi dindar olmayan erkeklerde dindar olanlarla kıyaslandığında çok daha yüksektir.

4. Bu çalışma, kadının çalışması konusunda dindar olmayan erkeklerin dindar erkeklere oranla daha pozitif bir algıya sahip olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Sosyolojisi, Kadının Çalışması, Erkeklerin Kadın Algısı, Dindarlar, Dindar Kadınların Çalışması.

GİRİŞ

Toplumunu oluşturan kadın ve erkek hayatın devamı için gerekli her türlü mal ve hizmet üretiminde ilk çağlardan beri birlikte çalışmıştır. Geleneksel toplumda genel olarak kadın ev içi işlerden, erkek ev dışı işlerden ve evi geçindirecek kazancı temin etmekten sorumluydu. Sanayileşme, köyden kente göç ve savaşlarla kadında ev dışı ve kazanç sağlayıcı işlerde çalışmaya başladı.

Günümüzde ‘çalışan kadın’ deyimini ile emeğini parasal kazanca dönüştürülebilir ve çoğu kez ev dışı bir işte çalışan kadın kastedilmektedir. Günlük hayatta, özellikle çalışma hayatında ‘çalışan erkek’ kavramıyla pek karşılaşmazken ‘çalışan kadın’ kavramı ile sıkça karşılaşılır. Cinsiyete dayalı bu ayırımın temel nedeni çalışma hayatı denildiğinde bunun çoğu kez erkeklerin çalışma hayatı olarak kastedilmesinden kaynaklanmaktadır. Kadınlar söz konusu olduğunda ayrıca vurgulanması için “çalışan kadın” kullanılmaktadır.

Basit bir gözlemlerle bile gün geçtikçe hem çalışan kadın sayısında hem de çalışılabilecek iş kolları bakımından düzenli bir artış olduğu görülmektedir. Buna bağlı olarak da kadınların da erkekler gibi ücretli işlerde çalışması toplumun büyük bir kısmı tarafından olumlu olarak değerlendirilmektedir. Genel kanı bu olmakla birlikte kadının ücret karşılığı ev dışında çalışmasının sakıncalı olduğuna dair bir yaklaşım da farklı gerekçelerle tartışma konusu edilmektedir. Bu tartışmalarda aşağı yukarı her toplumda ileri sürülen ortak gerekçe, kadının ev içi işlerde doğal sorumluluklarının olduğu, bu sorumluluklarını yerine getirememesinin sakıncalar doğuracağıdır. Ayrıca bizim gibi Müslümanların çoğunlukta olduğu toplumlarda işin dini boyutu da devreye girmektedir. Bu açıdan kadının çalışmasını olumlayan bazı ilahiyatçılar olduğu gibi¹ aslında olumsuz bakan ve bunu çok da net ifade edemeyenler de bulunmaktadır.²

¹ Hayrettin Karaman, “Günümüzde Çalışan Müslüman Kadının Problemi”, *Sosyal Hayatta Kadın* (İstanbul: Ensâr Neşriyat, 2005), 333-348; Mehmet Paçacı, “Çağdaşçı ‘Kur’an’da Kadın” Yorumunun Eleştirisi”, *Tarihten Günümüze Kur’an’a Yaklaşımlar*, ed. Bilal Gökür v.dğr. (İstanbul: İlim Yayma Vakfı, 2010), 559-585; İlhami Güler, “Kur’an’da Kadın- Erkek Eşitsizliğinin Temelleri”, *İslami Araştırmalar Dergisi* 5/4 (1991): 310-319.

² Mustafa Baktır, “İslam’da Kadının Çalışma Şartları”, *Sosyal Hayatta Kadın* (İstanbul: Ensâr Neşriyat, 2005), 121-149; Ali Osman Koçkuzu, “Toplumumuzda Kadını Çalışmaya İten Sebepler ve Bunun Sonuçları”, *Sosyal Hayatta Kadın* (İstanbul: Ensâr Vakfı, 2005), 315-327; Hamza Aktan, “İslam’a Göre Kadının Sosyal Aktivitesi”, *Sosyal Hayatta Kadın* (İstanbul: Ensâr Neşriyat, 2005), 293-309.

Çağdaş toplumda kadının çalışması önemlidir. Bu önem çok genelleştirdiğimizde 'ekonomik' ve 'psiko-sosyal' olmak üzere iki açıdan kategorileştirilebilir.³ Emek/nüfus/insan ekonomistlerin saydığı temel kaynaklarından birisidir. İnsan nüfusunun yarısını kadınlar oluşturmaktadır. Bu durum basit mantıkla bile kadının çalışmasının ekonomik gelişmeye katkısını gösterir. Kadınların toplumsal ve ekonomik aktivitelere katılımı işsizlik ve yoksulluk gibi sorunların çözümünde önemli katkılar sağlar.⁴ Yapılan bilimsel araştırmalarda bu doğrultuda sonuçlar elde edilmektedir. Yani kadının çalışmasının/istihdamının artmasının, ekonominin gelişme ve büyümesi üzerinde pozitif etkisinin olduğu tespit edilmiştir.⁵ Çalışma hayatında kadınların yer almasının ülke ve bireysel ekonomik refah açısından önemi yanında çalışan kadın üzerinde psiko-sosyal olumlu etkisi bulunmaktadır. Bu bağlamda çalışan kadında özgüven, hayata katma değer katma mutluluğu, işe yarama hissi, toplumsal saygınlık kazanma gibi olumlu katkıları hem yurtiçi hem de yurtdışı çalışmalarda tespit edilmiştir.⁶

Bu çalışmada kadının çalışmasının dini açıdan uygun olup olmadığı ve ekonomik gelişme açısından önemi gibi tartışmalara girmeden, kadının ücret karşılığı çalışmasına ve bunun aile ile ilişkilerine yansımaya, erkeklerin özellikle kendini dindar olarak tanımlayan erkeklerin bakışı tespit edilmeye çalışılmıştır. Literatürde bu konuda sadece erkekleri ele alan bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Bu çalışmada bir kitap projesi kapsamında internet üzerinden 2.234 kişi ile yapılmış anket çalışmasının verileri kullanılmıştır. Söz konusu araştırmaya katılan 770 erkek ve verdikleri cevaplar bu çalışmada esas alınmıştır.

Ankette beşli Likert⁷ ölçeği ile katılımcılardan kendi dindarlıklarını belirlemeleri istenmiş, daha sonra bu üçlü cevap haline getirilmiş ve kendilerini 'dindar', 'orta' ve 'dindar değil' olarak tanımlayan erkeklerin yaşı, eğitimi, mesleği ve medeni durumuna bakarak çalışmadaki erkeklerin profili çıkarılmıştır. Bundan sonra erkeklerin çalışan kadın ifadesinden ne anladığı, kadının ne durumda çalışabileceği, çalışan kadının dindarlığı ve mutluluğu, cinsiyet ve iş farklılaşması, çalışan kadının eş ve çocukları ile ilişkileri, ev işleri meselesi gibi çeşitli konulardaki tutum ve davranışlarına yönelik görüş ve durumları tespit edilmeye çalışılmıştır. Sonuçta bu

³ Zekiye Demir, "Kadının Ücret Karşılığı Çalışması Konusunda Din İşleri Yüksek Kurulu'na Gelen Sorular", *Dini Araştırmalar* 21/54 (2018): 81-106.

⁴ İlyas Karabıyık, "Türkiye'de Çalışma Hayatında Kadının İstihdamı", *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi* 32/1 (2012): 231-260.

⁵ Şebnem Er, "Türkiye'de Kadınların İşgücüne Katılım Oranını Etkileyen Faktörlerin Bölgesel Analizi", *Öneri Dergisi* 10/40 (2013): 35-44.

⁶ Pınar Çanakçı, "Kadınların iş hayatında ve sosyal hayatta güçlendirilmesi kurumsal sorumluluktur", İK Blog, Erişim Tarihi: 28 Kasım 2018, <https://www.kariyer.net/ik-blog/kadinlarin-is-hayatinda-ve-sosyal-hayatta-guclendirilmesi-kurumsal-sorumluluktur/>; Naila Kabeer - Simeen Mahmud, *Rags, Riches and Women Workers: Export-oriented Garment Manufacturing in Bangladesh 2004*, Erişim Tarihi: 05 Ekim 2018, <http://www.wiego.org/sites/default/files/publications/files/Kabeer-Mahmud-Export-Oriented-Garment-Bangladesh.pdf>.

⁷ Rensis Likert tarafından geliştirilen (1932) tutumları ölçmede derecelendirme yöntemi içeren, anket araştırmalarında çok fazla tercih edilen ölçeklendirilmedir. Bk. İbrahim Turan - Ümit Şimşek - Hasan Aslan, "Eğitim Araştırmalarında Likert Ölçeği ve Likert-Tipi Soruların Kullanımı ve Analizi", *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 30 (2015):203.

bulgulara dayanarak bir değerlendirme yapılmıştır. Çalışmanın verisi internet üzerinden ulaşılan 770 kişi ile sınırlıdır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde çalışmamızın temelinde yer alan 'din, dindarlık' ve 'çalışan kadın' olmak üzere iki kavramı ele alacağız.

1.1. Din/Dindarlık

İnsanlığın varlığı ile var olduğu bilinen en eski sosyal kurum olan dinin tanımı üzerinde anlaşmaya varmak oldukça güçtür. Bu güçlük başta, günümüzde var olduğu tahmin edilen 4.200⁸ adet dinin çeşitliliğinden kaynaklanmış bulunmaktadır. Bu kadar çok çeşitli dini belli kategoriler altında tasniflemenin zorluğu, dini de dindarlığı da tanımlama zorluğunu beraberinde getirir. Yapılan tasnif denemelerinin listesi tanrı- tanrısız, çok tanrı- tek tanrı, peygamberli-peygambersiz, kitaplı-kitapsız, vahiyli-vahiysiz, evrensel-bölgesel, ilkel-gelişmiş dinler diye uzayıp gider. Bu kadar çok sayıda din olması herkesin kabul edeceği din tanımını yapmayı da zorlaştırır. Din tanımını zorlaştıran ayrıca bir etken de bilim adamlarının din tanımını kendi penceresinden bakarak yapmasıdır. Bu da tanımı kendi özel disiplini çerçevesinde adlandırmayı getirir. Tıpkı psikolojik, antropolojik, teolojik, ahlaki, felsefi, sosyolojik gibi birinin içine aldığını diğerinin dışarıda bıraktığı din tanımlarına neden olmuştur. Hatta bir disiplin içinde bile din tanımı değişir. Sosyolojide yapılan din tanımının özsel veya işlevsel yapılması gibi. Bütün bunlar doğal olarak dinin tanımı üzerinde ortak bir zeminde buluşulmasını güçleştirmektedir.⁹ Bundan dolayıdır ki Alman Sosyolog Georg Simmel 'Şimdiye kadar hiç kimse din için tam olarak doğru ve yeteri kadar anlaşılabilir bir tanım ortaya koyamamıştır' demektedir.¹⁰

Dindarlık bireyle ilgilidir, birey farklı farklı dine mensup olduğu gibi mensup olduğu dinin bütün gereklerini de çeşitli nedenlerle yerine getirmeyebilir, zaafa düşebilir. Yani mensup olduğu dinin gereklerinin bir yönünde güçlü diğer yönünde zayıf olabilir. Bu da dinin tanımı yapmadaki güçlük gibi dindarlığı tanımlamayı da güçleştirmektedir. Din sosyolojisinin kurucularından Wach dinin farklı boyutlarını hesaba katarak, dindarlığın veya başka bir ifade ile dini tecrübenin 3 farklı göstergesinden bahseder. Bunlar: 1. teorik anlatım/inanç, 2. pratik anlatım/ibadet ve 3. sosyolojik anlatım/cemaat içinde olmak.¹¹ Yani bir dine ait olan birey o dinin inanç esaslarının tümüne inanır ama ibadetlerini yerine getirmeyebilir, o dine ait gruplara katılmayabilir.

⁸ Wikipedia, "List of religions and spiritual traditions", Erişim Tarihi: 05 Ağustos 2019, https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_religions_and_spiritual_traditions

⁹ Kemaleddin Taş, "Sosyolojik Din Tanımları", *Din Sosyolojisi*, ed. Niyazi Akyüz - İhsan Çapcıoğlu (Ankara: Grafiker Yayınları, 2012), 37-42.

¹⁰ John Bird, *Din Sosyolojisi Nedir*, çev. Abdulvahap Taştan - M. Derviş Dereli (Antalya: Lotus Yayın Grubu, 2015).

¹¹ Joachim Wach, *Din Sosyolojisi*, çev. Ünver Günay (İstanbul: İFAV Yayınları, 1995).

Wach'ın üç boyutlu dindarlığını, XX. yüzyılın başlarında Charles Y. Glock beş boyutlu olarak ele almıştır. Bunlar: 1. dini tecrübe boyutu/ korku ve huşu hali veya tanrısal olanla heyecanlı bir ilişki gibi, 2. inanç boyutu/dinin belli inanç ilkelerini kabul etmesi, 3. ibadet boyutu/dini ritüeller, 4. bilgi boyutu/dini metinler, dinin şartları gibi ve 5. etkilenme boyutu/etkilenme boyutu diğer 4 boyuttan farklıdır, inananın dininden etkilenmesi sonucu ne yapması, hangi zihniyete sahip olması gerektiğini belirleyen dini kuralların tümü burada ortaya çıkar.¹²

Dindarlığın herkesçe kabul edilebilir tanımı zor olsa da çeşitli dindarlık tanımları yapılmıştır. Bunlardan birisinde dindarlık, 'bir kişinin gündelik hayatında dinin önemini ifade eden, kişinin dine inanma ve bağlanma derecesidir'.¹³ Diğerinde dindarlık, 'kutsal olanın yahut özel bir formu olmak itibarıyla belli bir dinin muayyen bir zaman ve şartlarda belli bir kişi veya grup ya da toplum tarafından yaşanmasıdır'.¹⁴ Farklı bölgelerde, coğrafyalarda, kültürlerde dinlerde dindarlığın göstergesi farklı olduğu gibi aynı din içinde de dindarlığın göstergeleri farklılık taşır.

Dindarlığı tanımlamanın kolay olmadığı gibi dindarlığı ölçmekte kolay değildir. Buna rağmen XIX. yüzyılın başlarından itibaren bu konuda çalışmalar yapılmaktadır. Dindarlığın göstergesini/derecesini anlama, ölçme çalışmaları ve araştırmaları Batı'da 1930'da Gabriel Le Bras'la¹⁵, bizde de 1960'larda Mehmet Taplamacıoğlu ile başlamıştır.¹⁶

Çalışmamız kapsamında yer alan katılımcılara dindarlıklarının boyutları (dini tecrübe, inanç, ibadet, bilgi ve etkilenme) sorulmaksızın kendilerini dindarlık açısından nasıl tanımladıkları sorulmuş verdikleri cevaplara göre de katılımcılar 'dindar', 'orta' ve 'dindar değil' olarak 3 kategoride değerlendirmeye tabii tutulmuştur.

1.2. Çalışan Kadın

Çalışma hayatı ile ilgili konular gündeme geldiğinde 'erkeğin çalışması', 'erkeğin çalışma hayatı' gibi konular hem akademik hem de günlük hayatta konu veya sorunsal olarak pek karşımıza çıkmaz. Buna karşın kadının çalışması ve çalışma hayatını konu edinen oldukça önemli bir yekûn oluşturan literatürden söz edebiliriz.¹⁷ Bunun kanıtı; internete 'kadının çalışması', 'kadın işgücü' diye arama yaptığımızda yerli, 'women labor', 'women work', 'female work force' gibi arama yaptığımızda yabancı sayısız kitaplar ve makaleler sıralanır. Bunların bir kısmı kadının çalışmasının pozitif etkilerini¹⁸, kadın çalışanların sorunlarını ve cinsiyet ayrımcılığını¹⁹, kadının ikili rolü ve aile iş çatışması²⁰ konularını ele alır.

¹² Charles Y. Glock, "Dindarlığın Boyutları Üzerine", *Din Sosyolojisi*, ed. Yasin Aktay - M. Emin Köktaş (İstanbul: Vadi Yayınları, 2017), 293-318.

¹³ Mehmet Ali Kirman, *Din Sosyolojisi Terimler Sözlüğü* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2004): 63.

¹⁴ Ünver Günay, "Dindarlığın Sosyolojisi", *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi*, ed. Ünver Günay - Celaleddin Çelik (Adana: Karahan Kitabevi, 2006), 1-60.

¹⁵ Berrin Eyce, "Gabriel Le Bras'da Din Sosyolojisinin Yöntem ve Araştırma Tekniği", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 13 (1999): 254-269.

¹⁶ Mehmet Taplamacıoğlu, "Yaslara Göre Dinî Yasayışın Şiddet ve Kesafeti Üzerinde Bir Anket Denemesi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/1 (1962): 141-151.

¹⁷ Demir, "Kadının Ücret Karşılığı Çalışması Konusunda Din İşleri Yüksek Kurulu'na Gelen Sorular", 81-106.

¹⁸ Er Şebnem, "Women Indicators of Economic Growth: A Panel Data Approach", *Economic Research Guardian* 2/1 (2012): 27-42; Per H. Jensen, "Cause and Effects of Female Labour Force Participation in Local Welfare Systems", *European Societies* 19/2 (2017): 121-137.

¹⁹ Bünyamin Akdemir - Meral Çalış, Duman, "Kadın Çalışanların Performansında Cam Tavan Sendromu Engeli?", *International Journal of Academic Value Studies* 3/15(2017): 517-526; Ali Murat Alparslan v.dğr., "İş-

Bir kısmı da kadının çalışmasının din/dindarlık ilişkisini²¹, bazıları da ülkemize özel çalışan kadınların görünümünü²² ya da kadının çalışması ile ilgili başka temaları ele almıştır. Çalışma hayatı denince genel anlamda ağırlıklı olarak erkeklerin çalışma hayatı anlaşıldığından kadınlara özel yapılan bu çalışmalarda cinsiyet vurgusu özellikle yapılmaktadır.

Kadının çalışması ile ilgili literatür özellikle son 50 yılda yoğunlaşsa da kadının çalışması yeni bir şey değildir. Bu insanlığın varlığı ile eş zamanlı bir faaliyettir. Klasik toplum sınıflamaları üzerinden gidecek olursak ilkel toplumda, tarım, sanayi, bilgi ve teknoloji toplumunda kadın hep çalışmakta, hep değer üretmektedir. Ancak 'çalışan kadın' kavramı sanayileşmeden sonra ortaya çıkan bir kavramdır. Sanayi toplumundan önce geleneksel toplum diye de adlandırılan toplumda kadın ve erkek arasında ev içi ve ev dışı roller paylaşılmış durumdadır. Ev içinde çocukların ve bakıma ihtiyaç olan aile fertlerinin bakımı, yemek, temizlik gibi işler kadına, ev dışı işlerde çalışıp ailenin geçimini temin etmek erkeğe düşen bir görevdi. Sanayi toplumuyla üretimin kaynağı tarımdan çok sanayi kaymış, bunun bir sonucu olarak kırsal alanda kentsel alana yoğun bir göç gerçekleşmiştir. Sanayileşme erkek işgücünün yanında kadın işgücüne de ihtiyaç duymuş, bunu yaşanan dünya savaşları da tetiklemiştir. Bundan sonra kadın için üretim, işgücü ev merkezli olmaktan çıkmıştır. Kadının emeğinin ev merkezli olmaktan çıkmasıyla ekonomik bir değer haline dönüşmüştür. Artık kadın evinde yemek yaptığında değil, bir firmanın aşçısı olduğunda, kendi çocuklarını eğittiğinde değil bir okulda öğretmen olduğunda, kendi evini temizlediğinde değil bir işyeri temizlediğinde, kendi söküğünü veya kıyafetini diktiğinde değil, atölyelerde ve moda evlerinde dikim yaptığında, kendi çocuğuna baktığında değil bir kreşte çalıştığında (bu liste uzayıp gider) 'çalışan kadın'dır.

Kısaca 'çalışan kadın' kavramı ile emeğini ve zamanını parasal kazanca dönüştürülebilene kadınlar anlaşılmaktadır. Bu makalede de 'çalışan kadın' ifadesi, gündelik dilde kullanıldığı gibi çoğunlukla ev dışında emeğini ve zamanını maaş, ücret veya bir kazanç ile takas eden kadını nitelemektedir.

letmelerde Cinsiyet Ayrımcılığı ve Kadın Çalışanların Sorunları", *MAKÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 2/3 (2015): 66-81; Richard Anker, "Theories of Occupational Segregation by Sex: An Overview", *International Labour Review* 136/3 (1997): 315-339; Havva Çaha v.dğr., *Türkiye'de Cam Tavan Sendromu Hizmet Sektöründe Kadın* (İstanbul: KADEM, 2016); Faruk Kocacık - B. Gökkaya Veda, "Türkiye'de Çalışan Kadınlar ve Sorunları", *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 6/1(2005): 195-219.

²⁰ Mustafa Aslan, "İş-Aile ve Aile-İş Çatışmalarının Kadın Çalışanların İş Doyumları Üzerindeki Etkisi", *Birey ve Toplum* 2/3 (2012): 99-113; Dursun, Salih - İftar, Emel. "Kadın Çalışanların Yaşamış Oldukları İş Aile Yaşamı Çatışmasının İş ve Yaşam Doyumu Üzerine Etkisi". *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 28/3 (2014):127-137.

²¹ Imam M. Alam v.dğr., "The Effect of Religion on Women's Labor Force Participation rates in Indonesia", *Journal of the Asia Pacific Economy* 23/1(2017): 31-50; Demir, "Kadının Ücret Karşılığı Çalışması Konusunda Din İşleri Yüksek Kurulu'na Gelen Sorular", 81-106; Harun Geçer - Celaleddin Çelik, "Kadının Çalışma Hayatına Girmesiyle Oluşan Aile İçi Roller Sistemindeki Değişim ve Din İlişkisi (Niğde Örneği)", *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/12 (2017): 1-30; Maryam H'madoun, "Religion and the Labor Force Participation of Women". Department of Applied Economics Universiteit Antwerpen, 2000. http://www.aiel.it/page/old_paper/Hmadoun.pdf (erişim: 21.08.2019); Karaman, "Günümüzde Çalışan Müslüman Kadının Problemi", 333-348.

²² Nurcan Önder, "Türkiye'de Kadın İşgücünün Görünümü", *ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi* 1/1(2013): 35-61; Mustafa Özer - Kemal Biçerli, "Türkiye'de Kadın İşgücünün Panel Veri Analizi", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 3/1 (2003):55-86.

2. BULGULAR

Kadının çalışması ile ilgili sağlıklı yorum yapabilmeleri için aktif çalışma hayatı içinde olan ve çalışma hayatındaki kadınları da gözlemleme fırsatı olan erkekler çalışmaya dâhil edilmiştir. Bu kapsamda hepsi çalışma hayatı içinde olan 770 erkek değerlendirilmeye alınmıştır.

Yaş. Katılımcıların yaş grubuna bakıldığında çalışma hayatının doğal bir sonucu olarak 65 ve üzeri yaş (%0,8) ile 17-24 yaşları arasındaki (%3,8) erkeklerin oranı düşüktür. Yaş ile artan bir oranda 25-34 yaşlarının oranı %19,1, 35-44 yaşlarının oranı %30, 45-54 yaşlarının oranı ise %36,2'dir. 55 yaştan sonra oran tekrar düşmektedir. 55-64 yaşlarının oranı %10,1'dir. Ankete katılanların %66,2'sini 35-54 yaş aralığındakiler oluşturmaktadır.

Medeni Durum. Medeni durumlarına bakıldığında yaş ile paralellik arz edecek şekilde %87,4'lük oranla evli insanlar ağırlıktadır. Bekârların oranı %11, Boşanmış ve eşi ölmüşlerin toplam oranı ise %1,5'dir.

Evlilerin sayısının çok olmasına bağlı olarak çocuklu erkekler de çoğunluktadır (%71,3). Babaların çoğunluğu iki (%34,4) veya üç (%24,2) çocukludur. Toplamda katılımcıların %58,6'ı iki veya üç çocuğu olan babalardan oluşmaktadır.

Eğitim. Çalışmaya katılan erkeklerin %9,6'sı lise ve atlı, %10,6'sı yüksekokul, %46,4'ü üniversite ve %33,4'ü yüksek lisans ve üstü eğitimi almış kişilerdir. Bir başka ifade ile katılımcılar eğitim düzeyi yüksek kişilerdir.

Çalışılan İşyeri, Gelir ve Meslek Durumu. Araştırmaya katılan erkeklerin kamusal-özel alanda çalışma durumuna bakıldığında çoğunluk kamusal alanda (%71,9) çalıştığı görülmektedir. Yine araştırma katılan erkeklerin gelir durumu iyi-orta-kötü diye kategoriye ayrıldığında, yarıya yakını gelir durumunu orta (%43,5), yarısını aşan bir kısmı iyi (%52,9) ve az bir kısmı da (%3,6) kötü olarak nitelemiştir.

Çalışanların meslek yelpazesi oldukça geniştir. Bu yelpaze 20 kategoriye sıkıştırılmıştır. Bunların içinde ilk sırada gelen memurlardır (%19), bunu eğitim sektöründe çalışanlar (%12,6), akademisyenler (%9,2), mühendisler (%7,8) ve din görevlileri (%6,8) takip etmektedir.

Dindarlık Durumu. Ankete katılan erkeklere "Din ile ilişkinizi nasıl tanımlarsınız?" diye sorulmuş ve 'Çok dindarım', 'Dindarım', 'Orta', 'Pek dindar sayılmam', 'Hiç dindar sayılmam' seçeneklerinden birisini işaretlemeleri istenmiştir. Oranlarının az olması nedeni ile 'çok dindarım' diyenler (%6,4) 'dindar' gruba ve 'hiç dindar' sayılmam diyen (%1,4) 'dindar değil' gruba dâhil edilmiştir. Buna göre kendini 'dindar' olarak tanımlayan erkeklerin oranı %67'dir. Ankette dindarlık ölçeğinde ortayı işaretleyenler kendilerini ne dindar olarak ne de dindar değil olarak sınıflandırmayanlardır. Başka bir ifade ile her iki tarafa da eşit uzaklıktadır. Dolayısı ile "orta" seçeneğinden orta düzey dindar anlaşılmalıdır. Kendilerini böyle sınıflandıranların oranı %27,8'dir. Dindar olmayan erkeklerin oranı ise %5,2'dir.

Bu çalışmanın amacı, dindar erkeklerin kadının çalışmasına bakışlarını ortaya koymaktır. Dolayısı ile katılımcıların çoğunluğunun dindar olması amaca hizmet etmektedir. Bununla beraber her ne kadar kendisini 'dindar değil' grupta

tanımlayan erkeklerin sayısal oranları az olsa da kadının çalışması hakkında eğilimleri konusunda bir fikir vermektedir.

Tablo 1. Örneklemin Dindarlık Durumu

Dindarlık Durumu	Sayı	% Oran
Dindar	516	67
Orta	214	27,8
Dindar Değil	40	5,2
Toplam	770	100

Sonuç olarak ankete katılan erkeklerin profili olarak şunlar söylenebilir: Erkekler ağırlıklı olarak 25-54 yaş aralığında, büyük çoğunluğu üniversite eğitimi almış, çoğunluğu evli, 2 veya 3 çocuk babası kişilerden oluşmaktadır. Yine erkeklerin çoğu kamusal alanda çalışmakta ve meslek çeşitliliği oldukça geniş olmakla birlikte en çok da memur olarak kendini nitelendirenler bulunmaktadır. Büyük çoğunluğunun ortak özelliği hem dindarlık düzeyinde hem de gelir düzeyinde orta ve üst seviyede olmalarıdır.

Kısaca; araştırmaya katılan erkeklerin çoğunluğu 25-54 yaş aralığında, üniversite eğitim almış, evli ve çocuklu, kamusal alanda çalışan, gelir ve dindarlık düzeyleri orta ve üstü durumda olan kimselerdir.

3. DİNDAR ERKEKLERİN KADININ ÇALIŞMASINA BAKIŞI

Ekonomik bir gelir karşılığı kadının çalışma hayatı içinde oluşu sanayileşme ile başlar, 2. dünya savaşı ile de hız kazanır. Günümüze gelindiğinde özellikle hizmet sektöründeki gelişmeye paralel olarak, bir gelir karşılığı işgücüne katılan kadın sayısının hızla arttığı görülmektedir.²³

Kadının çalışma hayatındaki artışı her ülkede aynı düzeyde değildir. Bunda ekonomik gelişmişlikle beraber din faktörünün de özellikle de Arap ülkeleri örnek gösterilerek İslam'ın etkili olduğu ileri sürülmektedir. Bu söyleme doğal kaynak zengini Arap ülkelerinin kadının çalışmasına ihtiyaç duymadığı²⁴ veya kızlar için çalışan anne rol modelinin yeterince olmadığı gerekçesiyle karşı çıkanlar bulunmaktadır.²⁵ Biz bu bölümde örneklem kapsamındaki erkeklerin kadının çalışması hakkında görüşlerini, dindarlıkla ilişkisini ortaya koyacağız.

Bu bölümde aşağıdaki sorulara verilen cevaplar ele alınacaktır:

Kadının çalışmasından ne anlaşılıyor?

Kadınlar çalışma hayatında olmalı mı?

Çalışan kadınlar mutlu mu?

Çalışma hayatında kadın işi erkek işi ayırımı var mı?

Dindarlık kadınların çalışma hayatını zorlaştırıyor mu?

²³ Kocacık - Veda, "Türkiye'de Çalışan Kadınlar ve Sorunları", 198.

²⁴ The World Bank, *Gender and Development in the Middle East and North Africa. MENA Development Report* (Washington, D.C.: The World Bank, 2004), 7.

²⁵ Hanan Nazier - Racha Ramadan, *Women's Participation in Labor Market in Egypt: Constraints and Opportunities Working Paper No.999* (Dokki, Giza: The Economic Research Forum, 2016), 15.

Çalışan kadının dindarlığı azalıyor mu?

3.1. 'Çalışan kadın denince' ne anlaşılmalıdır?

'Çalışan kadın' ifadesinden doğrudan ücretli çalışmanın anlaşılıp anlaşılmadığını öğrenmek amacıyla çalışmaya katılan erkeklere 'çalışan kadın denince ücret karşılığı bir iş yerinde çalışan kadınlar kastedilir', ifadesine ne ölçüde katıldıkları sorulmuştur. Tablo 2'den anlaşılacağı üzere erkeklerin dikkate değer bir çoğunluğunun 'çalışan kadından' anladığı ücret karşılığı bir iş yerinden çalışan kadınlardır. Bu kanaat dindarlık artıkça daha belirginleşmektedir. Kendini dindar niteleyenlerin bu ifadeye katılma oranı %75, orta olarak niteleyenlerin oranı %68,2 ve dindar değil olarak niteleyenlerin oranı %67,5'dir.

Tablo 2. 'Çalışan kadın denince ücret karşılığı bir iş yerinde çalışan kadınlar kastedilir.' (%)

Dindarlık Düzeyi	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Toplam
Dindar	30,6	44,4	6,6	12,6	5,8	100,0
Orta	32,7	35,5	9,8	15,9	6,1	100,0
Dindar Değil	35,0	32,5	7,5	7,5	17,5	100,0

3.2. Kadınlar çalışma hayatı içinde daha çok yer almalı mıdır?

Tüm ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de kadınların çalışma hayatı içinde yer almalarında eğitimin olumlu etkisi olduğu için kadınların eğitim düzeyi yükseldikçe çalışma hayatına katılmaları da artmaktadır.²⁶ Bu ilişki dindar kadınlar için de geçerlidir. Türkiye'de dindar kadınların kamusal alana çıkışı önce eğitime katılımla başlamış, bu katılım özellikle 1980 sonrası yıllarda hızlanmış, ardından işin doğası gereği aldıkları eğitimin gerektirdiği işlerde çalışmak amacıyla işgücüne katılım oranları artmıştır. Her ne kadar 28 Şubat postmodern darbe dönemi bu sürecin hızını kesse de artış düzenli olarak devam etmiştir.

2002'de muhafazakâr bir partinin iktidara gelmesiyle önce fiilen sonra da mevzuat değişikliği ile dindar kadınların çalışma hayatındaki en önemli engellerinden biri olan başörtülü çalışmama sorunu tümüyle ortadan kalkmıştır. Örtünme kuralına uygun giyinerek kamusal işlerde ücret karşılığı çalışabilmek bundan sonra mümkün olabilmektedir. Bunu takiben bir yandan kadınların çalışma hayatına girmeleri hızlanmış, diğer yandan çalışma hayatında kadının konumu sorgulanmaya devam etmiştir.

Yapılan araştırmalar, kadının çalışma hayatında yer alması hakkında tüm toplumun bu arada erkeklerin kabulünün arttığını göstermektedir. TÜİK'in 2006 yılında yaptığı Aile Yapısı Araştırmasına göre erkeklerin %77'si²⁷, yine

²⁶ TÜİK, "İstatistiklerle Kadın, 2017", *Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni* 27594 (2018).

²⁷ TÜİK, *Aile Yapısı Araştırması* (Ankara: T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, 2006), 22.

TÜİK'in 2016'da yaptığı araştırmaya göre erkeklerde %78,1²⁸, kadının çalışmasını uygun bulmaktadır. Bu demektir ki günümüzde her 5 erkekten 4'ü kadının çalışmasının uygunluğu hakkında mutabıktır.

Tablo 3'de görüldüğü üzere araştırmaya katılan erkeklerde dindarlık düzeyi arttıkça kadınların çalışma hayatı içinde daha çok yer almaları gerektiği kanaatine katılım oranı düşmektedir (Dindar olmayanlar %62,5, ortada olanlar %41,1, dindarlar %34,9). Bir başka deyişle kadınların çalışma hayatı içinde daha çok yer alması düşüncesine dindarların yarısı (%51,1) katılmamaktadır.

Tablo 3. 'Kadınlar çalışma hayatı içinde daha çok yer almalıdır.' (%)

Dindarlık Düzeyi	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Toplam
Dindar	13,0	21,9	14,0	30,6	20,5	100,0
Orta	21,5	19,6	19,6	27,1	12,1	100,0
Dindar Değil	45,0	17,5	17,5	5,0	15,0	100,0

3.3. Erkeklerle göre çalışan kadınlar çalışmayan kadınlardan daha mutlu mudur?

TÜİK verilerine göre çalışan kadınların %11,3'ü kendini çok mutlu, %48,9'u ise mutlu hissetmektedir. Toplamda mutlu hissedenlerin oranı %60,2'dir. Çalışmayan kadınlarda çok mutlu hissedenler %9,8, mutlu hissedenler ise %52,4'tür. Toplamda çalışmayan kadınların %71,2'si mutludur. Ne mutlu, ne mutsuz, ortada hissedenler karşılaştırıldığında çalışan kadınların oranı (%31,4), çalışmayan kadınların oranından daha yüksektir (%27,9). Çalışan kadınlardan kendini çok mutsuz görenlerin oranı %6,3 ve mutsuz olanlar ise %2,2 iken bu oran çalışmayan kadınlarda biraz artmakta ve mutsuz olanların oranı %7,5, çok mutsuz olanların oranı ise 2,4 olmaktadır (TÜİK, 2013).

Çalışmayan kadınlar hem mutlu hem de tüm mutsuz kategorilerinde çalışan kadınlardan oran olarak daha yüksektir. Bu sonuç yorum yapmayı zorlaştırmaktadır. Ama gözlemlere dayanan genel bir şey söylemek gerekirse ev ve iş dengesini kurmuş çalışan kadınlar çalışmış olmaktan çok mutlu ama ev-iş dengesini kurmada zorlananlar kendilerini ne mutlu ne mutsuz yani ortada görmektedirler. Mutsuzluk açısından ise çalışmayan kadınlar (%9,9) çalışan kadınlardan (%8,5) daha mutsuz gözükmektedir (Tablo 4).

Tablo 4. Çalışan ve Çalışmayan Kadınların Mutluluk Durumu (%)

	Çok Mutlu	Mutlu	Orta	Mutsuz	Çok Mutsuz	Toplam
Çalışan Kadınlar	11,3	48,9	31,4	6,3	2,2	100,0
Çalışmayan Kadınlar	9,8	52,4	27,9	7,5	2,4	100,0

²⁸ TÜİK, "İstatistiklerle Kadın, 2016", *Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni* 24643 (2017).

Ankete katılan erkeklerin tümü çalışma hayatı içinde bulunan kadınları gözlemleme imkânı bulan kişilerdir. 'Çalışan kadın çalışmayan kadından daha mutlu mudur', görüşüne ne kadar katılmaktadırlar? Tablo 5'in bize sunduğu verilere göre; dindar erkeklerin %61,6'sı, ortada olan erkeklerin %45,3'ü ve dindar olmayanların ise %35'i bu ifadeye katılmamaktadırlar. Bu cevaplardan söyle bir sonuç çıkar; 1. dindarlık arttıkça çalışan kadınların çalışmayan kadınlardan daha mutlu olduğu düşüncesine katılım azalmaktadır, 2. Dindar erkeklerin bu konuda görüşleri net iken dindar olmayan erkekler kararsızdır. Zira çalışan kadının çalışmayan kadından daha mutlu olduğu kanaatine katılma ve katılmama düzeyi birbirine eşittir (her ikisi de %35).

Tablo 5. 'Çalışan kadınlar çalışmayan kadınlardan daha mutludur.' (%)

Dindarlık Düzeyi	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Kararsız	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Toplam
Dindar	7,2	15,5	15,7	34,5	27,1	100,0
Orta	13,1	15,4	26,2	27,1	18,2	100,0
Dindar Değil	15,0	20,0	30,0	15,0	20,0	100,0

3.4. Çalışma hayatında kadın işi, erkek işi diye bir ayrım olmalı mı?

İslami kaynaklarda hangi işi kadının hangi işi erkeğin yapacağı konusunda tavsiyeler olmakla birlikte kesin çizgilerle erkeğin ve kadının yapacağı işler belirlenmemiştir. Kadın ve erkek arasındaki iş bölümü toplumdan topluma, özel şartlara göre değişiklik gösterebilir.²⁹ Günümüzde eğitim seviyesinin yükselmesine bağlı olarak kadınların kamusal ve özel sektöründe değişik iş kollarında; finans, perakende, eğitim, hukuk, tekstil, gıda, tarım, medya, turizm, enerji, ulaşım, inşaat, danışmanlık ve özellikle 1980'li yıllardan sonra girişimcilik alanında başarı ile çalıştığı görülmektedir.³⁰

Çalışmak, hayata katkı sağlamak hem erkek hem de kadın için değerlidir. Kadınların birçok farklı alanlarda çalışmasına rağmen toplumsal kodlarda öğretmenlik, hemşirelik gibi işler kadına, mühendislik, yöneticilik gibi işler erkeğe daha uygun olarak görülmektedir. Çalışmaya katılan erkekler bu düşüncüyü doğrulamakta mıdır? Bunu öğrenmek amacı ile 'Çalışma hayatında kadın işi, erkek işi diye bir ayrım yapılmamalıdır' önermesine ne düzeyde katıldıkları sorulmuştur.

Tablo 6'ya bakıldığında, dindar erkeklerin %60,7'si, ne dine yakın ne de uzak olarak nitelendirebileceğimiz erkeklerin %47,7'si, dindar olmayan erkeklerin ise %30'u çalışma hayatında kadın işi, erkek işi diye bir ayrımın yapılması kanaa-

²⁹ Karaman, "Günümüzde Çalışan Müslüman Kadının Problemi", 335.

³⁰ Önder, "Türkiye'de Kadın İşgücünün Görünümü", 41; Seyida Erkek - Hakan Karagöz, *Kadının Hayatında Ki Yeri ve Karşılaştığı Sorunlar* (Konya: Konya Ticaret Odası Etüt-Araştırma Servisi, 2009), 9.

tindedirler. Bu cevaplara göre dindar erkekler dindar olmayanlarla karşılaştırıldığında kadın işi erkek işi diye bir ayrımın yapılması kanaatine iki kat daha fazla sahiptir.

Tablo 6. 'Çalışma hayatında kadın işi, erkek işi diye bir ayrım yapılmamalıdır.' (%)

Dindarlık Düzeyi	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Toplam
Dindar	10,7	18,4	10,3	31,2	29,5	100,0
Orta	12,6	22,4	17,3	28,5	19,2	100,0
Dindar Değil	22,5	30,0	17,5	12,5	17,5	100,0

3.5. Çalışma hayatına giren bir kadının dindarlığı zayıflar mı?

Günümüz Türkiye'sinde kadınlar gün geçtikçe daha çok çalışma hayatı içinde yer almaktadır, buna kendini dindar olarak tanımlayan kadınlar da dâhildir. Dindar kadınlar erkeklerden daha ziyade örtünme, ibadet, iş arkadaşları ile ilişkiler gibi konularda iş hayatı içinde zorluk çekebilmektedir. Bundan dolayı çalışma hayatına giren kadınların ev kadını olmaları durumlarıyla kıyaslandığında dindarlıklarında zayıflama olabileceği düşünülebilir.

Ankete katılan erkeklerden- ister dindar olsun ister olmasın- çalışma hayatına giren kadınların dindarlıklarının zayıfladığı kanaatine katılmayanların oranı katılanlardan daha yüksektir. Özellikle dindar erkeklerin çalışan kadınların dindarlığının zayıfladığı konusundaki kanaatlerine baktığımızda; %43,2'si zayıflamadığı, %39,1'i zayıfladığı kanaatindedirler. %17,6'sı ise bu konuda kararsız kalmaktadır. Dindar erkeklerin öncelikli gözlemi çalışma hayatının kadının dindarlığını azaltmadığı yönündedir. Ancak çalışma hayatının kadının dindarlığını zayıflatmadığı kanısı dindar olmayan erkeklerde daha yüksek orandadır (Tablo 7).

Tablo 7. 'Çalışma hayatına giren bir kadının dindarlığı zayıflar.' (%)

Dindarlık Düzeyi	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Toplam
Dindar	14,9	24,2	17,6	27,5	15,7	100,0
Orta	15,0	16,4	17,8	27,6	23,4	100,0
Dindar Değil	10,0	15,0	27,5	22,5	25,0	100,0

3.6. Kadın ne durumda çalışabilir? Her durumda mı, özel durumlarda mı çalışmalıdır?

Kadının çalışması ev sorumluluğu veya dini gerekçelerle uygun bulunmayabilmektedir. Ancak savaşlar, ağır ekonomik krizler gibi tüm toplumu etkileyen durumlarda, kadınların çocuklarının bakıma muhtaç olmaması veya evi geçindirecek bir erkeğin bulunmaması gibi özel durumlarda çalışması uygun görülebilmektedir.³¹ Çalışmamızda bu iki özel duruma “ancak” ifadesi ekleyerek daha da belirginleştirilmeye çalışılmış ve iki önerme üzerinden kadının çalışmasının uygunluğuna erkeklerin bakışı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 8'e göre 'Çocuk(lar) yoksa veya büyükse kadınların çalışması ancak o zaman uygundur' önermesine dindarlık düzeyi farklı tüm erkeklerde katılma oranı katılma oranından daha yüksektir. Bu önermeye katılmayan erkeklerden dindar olanların oranı %47,8, orta cevabı verenlerin oranı %51,4, dindar olmayanların oranı ise %57,5'dir. Bu oranlar bize iki şey söylemektedir: 1. İster dindar olsun ister olmasın erkekler bakıma muhtaç çocukları olan kadınların çalışmasının uygun olabileceği kanaatine daha çok sahiptirler. 2. Dindar olmayan erkekler dindarlarla kıyaslandığında kadınların çalışmasını çocukların bakıma muhtaç olmasına bağlamasına daha çok karşı çıkmaktadır. Kısaca erkekler kadının çalışmasını kadının çocuklu olması ve/veya çocuğun bakıma muhtaçlığı ile doğrudan ilişkilendirmemektedir. Bu ilişkilendirmeme oranı dindar olmayanlarda daha yüksektir.

Tablo 8. 'Çocuk(lar) yoksa veya büyükse kadınların çalışması ancak o zaman uygundur.' (%)

Dindarlık Düzeyi	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Toplam
Dindar	7,9	20,0	24,2	34,1	13,8	100,0
Orta	6,1	19,2	23,4	32,7	18,7	100,0
Dindar Değil	5,0	15,0	22,5	30,0	27,5	100,0

Kadının çalışmasının uygun görülebileceği ikinci özel durum evi geçindirecek erkeğin bulunmamasıdır. 'Ancak evi geçindirecek bir erkek olmadığı durumda kadının çalışması uygundur' önermesine çalışmamıza katılan dindar erkekler %52,7, kendini ortada nitelendiren erkekler %43,9 ve dindar olmayan erkekler %25 oranında katılmaktadır. Dindar erkeklerin 1/2'si, dindar olmayan erkeklerin 1/4'ü evi geçindirecek erkeğin bulunmadığı durumda kadının çalışmasını uygun bulmaktadır (Tablo 9). Dindar erkekler, dindar olmayanların iki katı daha fazla 'evi geçindirecek erkek yoksa ancak o zaman kadının çalışmasını uygun' bulmaktadır.

³¹ Aliya İzzetbegović, *Müslüman Kadın - Kadın ve Anne: İslâm'daki Kadın Meselesinin Araştırılmasına Bir Katkı*, çev. Rahman Ademi - Haz. Mahmut Hakkı Akın v.dğr., (Malatya: Malatya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2006), 9.

Tablo 9. 'Ancak evi geçindirecek bir erkek olmadığı durumda kadının çalışması uygundur'. (%)

Dindarlık Düzeyi	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Toplam
Dindar	20,3	32,4	14,9	24,8	7,6	100,0
Orta	16,8	27,1	12,1	29,4	14,5	100,0
Dindar Değil	12,5	12,5	7,5	25,0	42,5	100,0

Yukarıdaki iki önermeye dindar erkeklerin katılma ve katılmama oranları karşılaştırıldığında; 'kadının çalışmasını ancak evi geçindirecek bir erkeğin olmaması durumunda uygun görenlerin' oranının 'bakıma muhtaç çocuk yoksa ancak o zaman uygun görenlerin' oranından yaklaşık iki kat daha yüksek bulunmaktadır. Yani dindar erkekler içinde ¼'i (%27,9) 'ancak bakıma muhtaç çocuklar yoksa kadınların çalışması uygundur' derken aynı erkeklerin ½'i (%52,7) 'ancak evi geçindirecek erkek yoksa kadının çalışması uygundur' demektedir. Bunun İslam'ın evi geçindirme sorumluluğunu erkeğe vermesi ilkesiyle yakından alakalı olduğu düşünülebilir.

4. KADININ ÇALIŞMASI VE AİLE İLİŞKİSİ

Genellikle 'iş ve aile yaşamı arasındaki çatışma', roller arası çatışmanın özel bir türü olarak kabul edilmektedir. Çalışma yaşamı ile aile yaşamı arasında kalan kadın, iki önemli rolün gereklerini tam anlamıyla yerine getirmeye çalışırken, aşırı rol yüklenmesi altında kalmaktadır. Bu iki rol çalışması içinde kalan kadın zaman zaman birini tercih etmek zorunda kalabilmekte, bu da genellikle ailesi olmaktadır. Yapılan araştırmalar, ülkemizde kadınların ortalama ücret karşılığı çalışma süresinin sekiz yıl sınırlı kaldığı, iş hayatına katılan her iki kadından birinin ilk beş yıl içerisinde evlilik ya da hamilelik gibi nedenlerle, emekliliğe hak kazanmadan işten ayrıldıkları sonucunu vermektedir.³²

Kadının iş ve aile yükü arasında kalması ve bundan dolayı serzenişlerin artması, kadının yerinin neresi olduğu konusundaki tartışları artırmaktadır. Tarihi süreç içinde kadının toplum hayatındaki asıl yerinin ailesi ve evi olduğu görüşü hâkim olmuştur. Bu nedenle bireysel kazanç elde etmeye yönelik çalışmalarıyla beraber, doğal bir iş bölümü algısı bağlamında ev odaklı işler de onun sorumluluğunda kalmıştır.³³ Hal böyle olunca hem iş hayatı içinde olan hem de geleneksel

³² Dursun - İftar, "Kadın Çalışanların Yaşamış Oldukları İş Aile Yaşamı Çatışmasının İş ve Yaşam Doyumu Üzerine Etkisi", 133.

³³ Karabıyık, "Türkiye'de Çalışma Hayatında Kadının İstihdamı", 232.

toplum yapısı içinde annelik, eşlik ve ev kadınlığı sorumluluklarını üstlenen kadının çok yönlü sorumluluklar ve sorunlar altında kalması kaçınılmazdır.³⁴

Tarihi iş bölümünün bir sonucu olarak 'kadının yeri evidir, kadının çalışma yeri evinin içidir' görüşünü bir üretim biçiminden kaynaklanan zorunlu bir durumun dogma haline getirilerek ve dinselleştirilerek evrenselleştirildiği söylenmektedir.³⁵ Çalışmamıza katılan erkekler bu konuya nasıl bakmaktadır? Onlara göre kadının önceliği evi midir? Kadının çalışması eşi ve çocukları ile ilişkisini nasıl etkilemektedir ve kadının çalışması durumunda ev işlerinde eşleri de eşit sorumlu olacak mıdır?

4.1. Kadının önceliği evi mi, işi midir?

Erkekler, özellikle de dindar erkekler açısından kadının öncelikli yerinin evimi yoksa işi olduğunu öğrenebilmek amacı ile 'Bir kadının önceliği evi olmalı, çalışma hayatı ondan sonra gelmelidir' önermesine ne düzeyde katıldıkları sorulmuştur. Tablo 10'a göre bu önermeye katılan dindar erkeklerin oranı %79,8, kendini ortada gören erkeklerin oranı %64,5, dindar olmayan erkeklerin oranı ise %37,5'dir. Sonuçlarda dindar olanlar ile olmayanlar arasında keskin bir farklılaşma bulunmaktadır. Dindar erkeklerin büyük çoğunluğu (5 erkekten 4'ü), kadının önceliğinin evi olması ve çalışma hayatının ondan sonra gelmesi kanaatinde dirler. Üstelik bu kanaatlerinde kesinlik düzeyi de (kesinlikle katılıyorum) oldukça yüksektir.

Tablo 10. 'Bir kadının önceliği evi olmalı, çalışma hayatı ondan sonra gelmelidir.' (%)

Dindarlık Düzeyi	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Toplam
Dindar	52,1	27,7	10,5	7,2	2,5	100,0
Orta	37,4	27,1	14,0	13,6	7,9	100,0
Dindar Değil	20,0	17,5	20,0	25,0	17,5	100,0

4.2. Kadının çalışması eşi ve çocukları ile ilişkisini olumlu mu yoksa olumsuz mu etkilemektedir?

Kadının çalışmasının eşini ihmale yol açtığı, bu nedenle de eşi ile ilişkisini olumsuz etkilediği kanısı mevcuttur. Bu konuda araştırmaya katılan erkekler şöyle düşünmektedir: Dindar erkeklerin %54,9'u, ortada kalanların %38,8'i ve dindar olmayan erkeklerin %37,5'i kadının çalışmasının kocası ile ilişkisini olumsuz etkilediğini kanaatinde dir (Tablo 11). Diğer bir deyişle dindar erkeklerin en az yarısı kadının çalışmasının kocası ile ilişkisini olumsuz etkilediği düşüncesine sahiptir.

³⁴ Kocacık - Veda, "Türkiye'de Çalışan Kadınlar ve Sorunları", 204, 205.

³⁵ Güler, "Kur'an'da Kadın- Erkek Eşitsizliğinin Temelleri", 310-319.

Tablo 11. 'Çalışma hayatı kadının eşi ile ilişkilerini olumsuz yönde etkiler.' (%)

Dindarlık Düzeyi	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Toplam
Dindar	25,8	29,1	21,5	19,2	4,5	100,0
Orta	19,2	19,6	23,8	27,6	9,8	100,0
Dindar Değil	17,5	20,0	15,0	25,0	22,5	100,0

Çalışan anneler gündüz zamanlarının büyük kısmını evde değil iş yerinde harcadıklarından, çocuklarına yeterince zaman ayıramadığı kanısı mevcuttur. Sanılanın aksine çeşitli nedenlerle çalışmayan çok sayıda anne de evde olan zamanlarının tümünü çocuklarla geçirmemektedir. Önemli olan annenin ne kadar evde olduğu değil, evde olduğu zamanı nasıl değerlendirdiği, evde olduğu sürede çocuğu ile ne kadar 'değerli ve kaliteli' vakit geçirdiğidir. Araştırmalar, çocuğun kişilik gelişimi üzerinde annenin çalışıp çalışmamasının değil, çocuk yetiştirme tutumlarının etkisi olduğunu ve annesi çalışan çocukların psiko-sosyal gelişimlerinin annesi çalışmayan çocuklara kıyasla daha iyi olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca çalışan anneler genellikle çocukları ile yeterince vakit geçiremediklerinden yakınsalar da yine araştırmalar, anne babası çalışan çocukların %85-90'ının böyle bir durumdan şikâyetçi olmadıklarını göstermektedir.³⁶

'Kadının çalışması çocuklarının gelişimini olumsuz yönde etkilediği' görüşüne araştırmaya katılan erkeklerin ne derece katıldıkları (Tabla 12) bulunmaktadır. Buna göre kadının çalışmasından çocuklarının olumsuz etkilendiği düşüncesi dindar erkeklerde %66,3, ortada olan erkeklerde %53,7 ve dindar olmayan erkeklerde %47,5 oranındadır. Dindar olsun olmasın bütün erkeklerde bu yargıya katılanların oranları katılmayanlardan daha yüksektir. Ama her 3 dindar erkekte 2'si bu kanaatte olmakla grup içinde en yüksek orandadır.

Tablo 12. 'Kadının çalışması çocuklarının gelişimini olumsuz yönde etkiler.' (%)

Dindarlık Düzeyi	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Toplam
Dindar	36,6	29,7	17,6	12,6	3,5	100,0
Orta	24,3	29,4	22,0	18,2	6,1	100,0
Dindar Değil	20,0	27,5	15,0	22,5	15,0	100,0

Çalışan kadının eşi ve çocukları dikkate alındığında çocuklarının eş ile ilişkisinden daha fazla olumsuz etkilendiği kanısı erkeklerde gözlenmektedir.

4.3. Kadının Çalışması Durumunda Ev İşleri Meselesi

2006'da TÜİK'in yaptığı Aile Yapısı Araştırmasında ütü (%84,3) ve yemek (%87,1) gibi ev işlerinin genelde kadınlar tarafından yapıldığı tespit edilmiştir.³⁷

³⁶ Erol Göka, "Kadın çalışınca aile yıkılır mı?", *Yeni Şafak Gazetesi* 12 Kasım 2017.

³⁷ TÜİK, *Aile Yapısı Araştırması*, 2006, 2.

Cinsiyetler arası geleneksel iş bölümünde ev içi işlerin sorumlulukları kadına, ev dışı işlerin sorumlulukları ve evin geçimini sağlama erkeğe ait olarak görülür. Ancak çalışan kadın sorumluluklar açısından erkeğin yükünü hafifletmiş çoğu kez de bu yükü birlikte, eşit düzeyde üstlenmiş durumdadır. Ancak kadına atfedilen ev içi sorumluluklarda durum nasıldır, erkekler de kadının geleneksel işlerinde sorumluluk yüklenmiş midir?

Araştırmaya katılan erkeklere kadının çalışması durumunda ev işlerinde sorumluluğun kadın erkek arasında eşit olma durumuna bakışları sorulmuştur. Dindar erkeklerin %46'sı, kendini ortada konumlandıran erkeklerin %48,2'si ve dindar olmayan erkeklerin %67,5'i kadının çalıştığı durumlarda eşlerin ev işlerinden eşit derecede sorumlu olduğu kanısındadır (Tablo 13). Uygulamada olmasa bile söylem düzeyinde kadın ve erkeğin eşitliği konusuna dindar olmayan erkeklerden daha fazla yatkın olduğu görülmektedir.

Tablo 13. 'Çalışan kadınların kocaları ev işlerinden eşit derecede sorumlu olmalıdır.' (%)

Dindarlık Düzeyi	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Toplam
Dindar	16,5	29,5	25,4	18,0	10,7	100,0
Orta	13,6	34,6	27,1	18,7	6,1	100,0
Dindar Değil	35,0	32,5	15,0	10,0	7,5	100,0

SONUÇ

İş ve aile toplumsal hayatın ana alanlarında ikisidir. Kadın ve erkek bir türün iki cinsi olarak bu iki alanın temel aktörleridir. Bu alanda aldıkları roller ise zamana, ihtiyaca göre değişiklik gösterir. Toplumların ilkel-toplayıcı, tarım, sanayi, bilgi veya geleneksel, modern gibi değişik ad aldığı dönemlerde kadının ve erkeğin iş bölümü içinde sorumlulukları farklılaşır.

Geleneksel toplumda kadın erkek arasındaki iş bölümünde; kadının rolü ev içi merkezli ihtiyaçları yerine getirmek, erkeğin rolü de ev dışında çalışarak evin geçimini temin etmek olarak şekillenmiştir. Ancak günümüz toplumunda kadın ve erkeğin iş bölümünde hem zamanın hem de zihniyet ve anlayışın değişmesiyle farklılaşma olmuş, kadınlar ev dışı alanda aktif olmaya, çalışma hayatında yer almaya başlamıştır. Bugün pek çok nedene bağlı olarak kadınlar çalışmak istemekte, hatta erkekler de eş olarak çalışan kadın isteyebilmektedir. Bu durum geleneksel aile yapısında da değişimi getirir.

Geleneksel aile yapısındaki değişime paralel olarak kadına bakışta pek bir değişim olmamıştır, bu sadece bizim toplumumuza özgü değildir. 'Kadının çalışma hayatı' ile ilgili dünyanın diğer bölgelerinde yapılan çalışmalarda da benzer tespitler yapılmaktadır.

Dindarlık durumuna göre toplumumuz özelinde çalışan kadına bakıştaki gelenekselliğin dindar erkeklerde daha baskın olduğu söylenebilir. Yaptığımız anketteki verilerde dindar erkelerin kadının çalışmasına ve ev içi sorumluluklarına bakışlarının dindar olmayanlara oranla daha geleneksel olduğunu göstermektedir.

Tüm veriler çerçevesinde genel bir sonuca varacak olursak diyebiliriz ki; her ne kadar geleneksel aile rolleri farklılaşırken kadının ev içi sorumluluklarında değişimin çok yavaş olmasına rağmen, kadının çalışması toplum, bu arada erkekler tarafından içselleştirilmiş, kabullenilmiş durumdadır. Kadının çalışması geleneksel aile yapısındaki değişimin önemli bir işaretidir. Ancak geleneksel aile tipinin değişimine orantılı biçimde aileye ve kadına geleneksel bakış değişmektedir. Aileye ve kadının çalışmasına bakışında, gelenekselliğin dindar erkeklerde daha baskın olduğu görülmektedir. Bunu kadının çalışmasına ve ev içi sorumluluklarına yaklaşımlarında görmek mümkündür.

KAYNAKÇA

- Akdemir, Bünyamin - Duman, Meral Çalış. "Kadın Çalışanların Performansında Cam Tavan Sendromu Engeli". *International Journal of Academic Value Studies* 3/15(2017): 517-526.
- Aktan, Hamza. "İslam'a Göre Kadının Sosyal Aktivitesi". 293-309. *Sosyal Hayatta Kadın*. İstanbul: Ensâr Neşriyat, 2005.
- Alam, Imam M. - Amin, Shahina - McCormick, Ken. "The Effect of Religion on Women's Labor Force Participation rates in Indonesia". *Journal of the Asia Pacific Economy* 23/1(2017): 31-50.
- Alparslan, Ali Murat - Çetinkaya, Bozkurt - Ö. , Özgöz, A. (2015). İşletmelerde Cinsiyet Ayrımcılığı ve Kadın Çalışanların Sorunları. *MAKU İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 2/3 (2015): 66-81.
- Anker, Richard. "Theories of Occupational Segregation by Sex: An Overview". *International Labour Review* 136/3 (1997): 315-339.
- Aslan, Mustafa. "İş-Aile ve Aile-İş Çatışmalarının Kadın Çalışanların İş Doyumları Üzerindeki Etkisi". *Birey ve Toplum* 2/3 (2012): 99-113.
- Baktır, Mustafa. "İslam'da Kadının Çalışma Şartları". 121-149. *Sosyal Hayatta Kadın*. İstanbul: Ensâr Neşriyat, 2005.
- Bird, John. *Din Sosyolojisi Nedir*. Çev. Abdulvahap Taştan - M. Derviş Dereli. Antalya: Lotus Yayın Grubu, 2015.
- Çaha, Havva - Ömer - Sare, Aydın, Emine. *Türkiye'de Cam Tavan Sendromu Hizmet Sektöründe Kadın*. İstanbul: KADEM, 2016.
- Çanakçı, Pınar. "Kadınların iş hayatında ve sosyal hayatta güçlendirilmesi kurumsal sorumluluktur". İK Blog. Erişim Tarihi: 28 Kasım 2018, <https://www.kariyer.net/ik-blog/kadınların-is-hayatında-ve-sosyal-hayatta-guclendirilmesi-kurumsal-sorumluluktur/>
- Demir, Zekiye. "Kadının Ücret Karşılığı Çalışması Konusunda Din İşleri Yüksek Kurulu'na Gelen Sorular". *Dini Araştırmalar* 21/54 (2018): 81-106.

- Dursun, Salih - İştar, Emel. "Kadın Çalışanların Yaşamış Oldukları İş Aile Yaşamı Çatışmasının İş ve Yaşam Doyumu Üzerine Etkisi". *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 28/3 (2014):127-137.
- Er, Şebnem. "Türkiye'de Kadınların İşgücüne Katılım Oranını Etkileyen Faktörlerin Bölgesel Analizi". *Öneri Dergisi* 10/40 (2013): 35-44.
- Er, Şebnem. "Women Indicators of Economic Growth: A Panel Data Approach". *Economic Research Guardian* 2/1 (2012): 27-42.
- Erkek, Seyida - Karagöz, Hakan. *Kadının Hayatındaki Yeri ve Karşılaştığı Sorunlar*. Konya: Konya Ticaret Odası Etüt-Araştırma Servisi, 2009.
- Eyce, Berrin. "Gabriel Le Bras'da Din Sosyolojisinin Yöntem ve Araştırma Tekniği". *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 13 (1999): 254-269.
- Geçer, Harun - Çelik, Celaleddin (2017). "Kadının Çalışma Hayatına Girmesiyle Oluşan Aile İçi Roller Sistemindeki Değişim ve Din İlişkisi (Niğde Örneği)". *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/12 (2017): 1-30.
- Glock, Charles Y.. "Dindarlığın Boyutları Üzerine". *Din Sosyolojisi*. 293-318. Ed. Yasin Aktay - M. Emin Köktaş. İstanbul: Vadi Yayınları, 2017.
- Göka, Erol. "Kadın çalışınca aile yıkılır mı?". *Yeni Şafak Gazetesi* 12 Kasım 2017.
- Güler, İlhami. "Kur'an'da Kadın- Erkek Eşitsizliğinin Temelleri". *İslami Araştırmalar Dergisi* 5/4 (1991): 310-319.
- Günay, Ünver. "Dindarlığın Sosyolojisi". *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi*. ed. Ünver Günay ve Celaleddin Çelik.1-60. Adana: Karahan Kitabevi, 2006.
- H'madoun, Maryam. "Religion and the Labor Force Participation of Women". Department of Applied Economics Universiteit Antwerpen, 2000. Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2019, http://www.aiel.it/page/old_paper/Hmadoun.pdf
- WIKIPEDIA. "List of religions and spiritual traditions". Erim Tarihi: 05 Ağustos 2019, https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_religions_and_spiritual_traditions
- İzzetbegoviç, Aliya. *Müslüman Kadın - Kadın ve Anne: İslâm'daki Kadın Meselesinin Araştırılmasına Bir Katkı*. Çev. Rahman Ademi - Haz. Mahmut Hakkı Akın - Faruk Karaaslan - Ümit Aktaş. Malatya: Malatya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2006.
- Jensen, Per H.. "Cause and Effects of Female Labour Force Participation in Local Welfare Systems". *European Societies* 19/2 (2017): 121-137.
- Kabeer, Naila – Mahmud, Simeen. *Rags, Riches and Women Workers: Export-oriented Garment Manufacturing in Bangladesh*. 2004. Erişim Tarihi: 05 Ekim 2018
<http://www.wiego.org/sites/default/files/publications/files/Kabeer-Mahmud-Export-Oriented-Garment-Bangladesh.pdf>
- Karabıyık, İlyas. "Türkiye'de Çalışma Hayatında Kadının İstihdamı". *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi* 32/1 (2012): 231-260.
- Karaman, Hayrettin. (2005). "Günümüzde Çalışan Müslüman Kadının Problemi". 333-348. *Sosyal Hayatta Kadın*. İstanbul: Ensâr Neşriyat, 2005.

- Kirman, Mehmet Ali. *Din Sosyolojisi Terimler Sözlüğü*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2004.
- Kocacık, Faruk - Veda, B. Gökkaya. "Türkiye'de Çalışan Kadınlar ve Sorunları". *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 6/1(2005): 195-219.
- Koçkuzu, Ali Osman. "Toplumumuzda Kadını Çalışmaya İten Sebepler ve Bunun Sonuçları". 315-327. *Sosyal Hayatta Kadın*. İstanbul: Ensar Vakfı, 2005.
- Nazier, Hanan - Ramadan, Racha. *Women's Participation in Labor Market in Egypt: Constraints and Opportunities*. Working Paper No. 999. Dokki, Giza: The Economic Research Forum, 2016.
- Önder, Nurcan. "Türkiye'de Kadın İşgücünün Görünümü". *ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi* 1/1(2013): 35-61.
- Özer, Mustafa - Biçerli, Kemal. "Türkiye'de Kadın İşgücünün Panel Veri Analizi". *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 3/1 (2003):55-86.
- Paçacı, Mehmet. "Çağdaşçı "Kur'an'da Kadın" Yorumunun Eleştirisi". *Tarihten Günümüze Kur'an'a Yaklaşımlar*. Ed. Bilal Gökkır - Necdet Yılmaz - Ömer Kara - Muhammed Abay - Necmettin Gökkır. 559-585. İstanbul: İlim Yayma Vakfı, 2010.
- Taplamacıoğlu, Mehmet. "Yaslara Göre Dinî Yasayışın Şiddet ve Kesafeti Üzerinde Bir Anket Denemesi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/1 (1962): 141-151.
- Taş, Kemaleddin. "Sosyolojik Din Tanımları". *Din Sosyolojisi*. Ed. Niyazi Akyüz - İhsan Çapcıoğlu. 37-42. Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.
- The World Bank. *Gender and Development in the Middle East and North Africa*. MENA Development Raport. Washington, D.C.: The World Bank, 2004.
- Turan, İbrahim - Şimşek, Ümit- Aslan, Hasan. "Eğitim Araştırmalarında Likert Ölçeği ve Likert-Tipi Soruların Kullanımı ve Analizi". *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 30 (2015):186-203.
- TÜİK. "İstatistiklerle Kadın, 2017". *Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni* 27594 (2018).
- TÜİK. "İstatistiklerle Kadın, 2016". *Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni* 24643 (2017).
- TÜİK. *Aile Yapısı Araştırması*. Ankara: T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, 2006.
- TÜİK. *Yaşam Memnuniyeti Araştırması*. Ankara: T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, 2013.
- Wach, Joachim. *Din Sosyolojisi*. çev. Ünver Günay. İstanbul: İFAV Yayınları, 1995.